

Ψηφιακή εκπαίδευση και ελληνικό σωφρονιστικό σύστημα: Η προβληματική των ίσων ευκαιριών

Αικατερίνη Ι. Ντάφλου

1. Θεωρητικά ζητήματα

1.1. Παγκόσμιες τάσεις και ευρείες μεταλλαγές στην εκπαιδευτική πρακτική. Διά Βίου μάθηση

Καθόλη τη διάρκεια της ζωής του ατόμου προκύπτει η ανάγκη για τη βελτίωση/συντήρηση των δεξιοτήτων του με σκοπό τη διαχείριση των απαιτήσεων που προκύπτουν από τις διάφορες προκλήσεις σε πολλούς τομείς της ζωής, όπως: οικονομικές, δημογραφικές, τεχνολογικές, κοινωνικές και περιβαλλοντικές προκλήσεις. Στη βάση αυτή η εκπαίδευση/μάθηση συνολικά αλλά και αυτή της δια βίου μάθησης σημαίνει ανάγκη για συνεχή εκπαίδευση και ανανέωση της γνώσης (Innovation Quarterly, 2016), ως ανταπόκριση στα σύγχρονα κοινωνικό-οικονομικά δεδομένα.

Πολλοί υπερεθνικοί οργανισμοί όπως ο Ο.Ο.Σ.Α., η UNESCO και η Ευρωπαϊκή Ένωση προωθούν την έννοια της δια βίου μάθησης ως συμπλήρωμα στην κοινωνία της γνώσης και των διαφόρων κοινωνικών, οικονομικών και εκπαιδευτικών αλλαγών που απορρέουν από τις ευρύτερες εξελίξεις (Kehm, 2015). Ειδικότερα, η «οικονομία της γνώσης» και η περιφερειακή ανάπτυξη δημιουργούν απαιτήσεις για τριτοβάθμια εκπαίδευση που συνδέεται όλο και περισσότερο με νέα επιχειρησιακά μοντέλα και υπηρεσίες διδασκαλίας, που θα λαμβάνουν σταθερά υπόψη τις δυνάμεις της αγοράς και την καθολική πρόσβαση στις ευκαιρίες μάθησης (Dill and Van Vught, 2010).

Η τριτοβάθμια εκπαίδευση περισσότερο από τις υπόλοιπες βαθμίδες εκπαίδευσης έχει μια ιδιόμορφη και συμβιωτική σχέση με την κοινωνία καθώς προσδιορίζει και προσδιορίζεται από τις ανάγκες της αγοράς εργασίας και αντανakλά την αυξανόμενη κοινωνική ζήτηση για εκπαιδευμένους και καταρτισμένους πολίτες-εργαζόμενους (Moreira, 2016). Υπό την έννοια αυτή η εκπαίδευση που δίνεται στο πανεπιστήμιο αφορά σε σημαντικό βαθμό στο μεταβαλλόμενο μέλλον, στην οικονομία και στις τεχνολογικές αλλαγές. Το στοιχείο της ηλεκτρονικής (ψηφιακής) συνιστώσας στην πανεπιστημιακή εκπαίδευση αφορά έτσι την προσαρμογή του φορέα της εκπαίδευσης αυτής σε αυτό που είναι χρήσιμο κι αναγκαίο στις κοινωνικο-οικονομικές συνθήκες.

Ως έννοια η ηλεκτρονική (ψηφιακή) εκπαίδευση προσδιορίζει τη χρήση

των τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνίας (Τ.Π.Ε.) για εκπαίδευση από απόσταση (Ο.Ρ.Λ.) με ποικιλία μέσων και τεχνικών. Η παιδαγωγική πρακτική αλλάζει: Η συμβατική διδασκαλία δίνει έμφαση στο περιεχόμενο. Χρησιμοποιεί εγχειρίδια και βιβλία. Το παραδοσιακό περιβάλλον της αίθουσας διαλέξεων αντικαθίσταται από το εικονικό περιβάλλον μάθησης (Virtual Learning Environment) και τις εικονικές αίθουσες διδασκαλίας (eclass), εστιάζοντας στη διαδικασία με την οποία υποστηρίζεται αυτή η κατασκευή γνώσης. Σε έναν ταχέως εξάλλου μεταβαλλόμενο κόσμο η ταχύτητα, η ευελιξία και η ικανότητα διαδραστικότητας, θεωρούνται σημαντικές δεξιότητες και απαραίτητα εφόδια γνώσης (D' Souza & Maheshwari, 2010).

Η εξέλιξη αυτή στην εκπαίδευση εννοιολογείται κάτω από τον τίτλο «εκπαίδευση 4.0» και αφορά σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό σχεδόν κάθε κράτος. Οι χώρες που αξιοποιούν πλήρως τις Τ.Π.Ε. στην υποστήριξη όλων των επιπέδων εκπαίδευσης είναι κυρίως χώρες που έχουν αναπτυγμένο ευρυζωνικό δίκτυο και επενδύουν σταθερά στην εκπαίδευση (Pearson, 2019). Πέρα, ωστόσο, από την εθνική ευρυζωνική υποδομή βασικός παράγοντας του νέου μοντέλου χρήσης των Τ.Π.Ε. στην εκπαιδευτική διαδικασία αφορά και στις τεχνικές δυνατότητες των πανεπιστημίων όσο και στο εν γένει δομικό περιβάλλον του ασύρματου συστήματος προσβασιμότητας (WiFi).

Συμπληρωματικά σε αυτό, η γενικότερη τάση που επιβεβαιώνεται καθημερινά από το εύρος των ανθρώπινων δραστηριοτήτων μέσω της τεχνολογίας, είναι ότι οι φοιτητές ως νέοι άνθρωποι που γεννιούνται και μεγαλώνουν σε μια ψηφιακή εποχή εκτίθενται σε ποικιλία τεχνολογικών μέσων (Geer et.al., 2012) με κορυφαία τη χρήση του κινητού τηλεφώνου (smartphone). Τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των Τ.Π.Ε όπως η ευκολία χρήσης και η αντιληπτή χρησιμότητα, έχουν σημαντικό ρόλο στην αφομοίωση τους στο χώρο τόσο των σπουδών όσο και της εργασίας. Συσκευές εξάλλου, όπως τα iPad, χρησιμοποιούνται ήδη για τη διευκόλυνση φοιτητών με συγκεκριμένους περιορισμούς (σωματικούς), μεταξύ των οποίων άτομα με προβλήματα όρασης ή με πολλαπλές αναπηρίες, σύμφωνα με την έκθεση iStimulation Practice Report.

1.2. Το ψηφιακό πανεπιστήμιο: Αναγκαιότητα ή προσαρμογή;

Το ψηφιακό πανεπιστήμιο αναφέρεται σε ένα σύνολο παραγόντων που δεν είναι τίποτε περισσότερο από τεχνολογικές λειτουργίες που καθιστούν ωστόσο δυνατές τις αλληλεπιδράσεις μεταξύ των διαφόρων μερών του (φοιτητές, διδακτικό και διοικητικό προσωπικό) χωρίς να περιορίζεται η εκπαιδευτική διαδικασία από το χρόνο ή το χώρο (Moore et.al., 2011). Πολλά πανεπιστήμια σήμερα σε ολόκληρο τον κόσμο προσφέρουν μεμονωμένα ψηφιακά μαθήμα-

τα ή/και ολόκληρα προγράμματα σπουδών (National University (California), Open Universities Australia, Open University of Catalonia) ως εξ αποστάσεως εκπαίδευση («Open to Change: An Interview with Leaders of the Open University», 2008).

Το ψηφιακό πανεπιστήμιο αφορά δηλαδή στην διαδικτυακή (online) υποδομή του πανεπιστημίου (εν μέρει ή/και αποκλειστικά online). Αυτό πρακτικά σημαίνει ότι οι συνήθεις τύποι των μαθησιακών δραστηριοτήτων, όπως οι διαλέξεις και οι εργασίες στα πλαίσια των μαθημάτων των εκάστοτε προγραμμάτων σπουδών γίνονται μέσω των τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνίας (Τ.Π.Ε). Στην πράξη, ένα «ηλεκτρονικό μάθημα» αναφέρεται σε μάθημα στο οποίο όλη η παράδοση, η παρακολούθηση κι ο έλεγχος του, ή τουλάχιστον ένα σημαντικό μέρος του, παρέχεται από το Διαδίκτυο. Οι τεχνολογικές αυτές υποδομές επιτρέπουν στον καθηγητή και στον φοιτητή να βρίσκονται σε φυσική απόσταση κατά τη διάρκεια του μαθήματος. Δεν υπάρχει καμία κτιριακή υποδομή και τα μαθήματα δεν διδάσκονται σε μια τάξη πρόσωπο με πρόσωπο. Αντίθετα οι φοιτητές λαμβάνουν εκπαιδευτικό υλικό μέσω του Διαδικτύου. Τα μαθήματα μπορούν να περιλαμβάνουν έντυπο υλικό, βιβλία, κασέτες ήχου και βίντεο, τηλεοπτικά προγράμματα, CD-ROM / λογισμικό και ιστοσελίδες. Η υποστήριξη του μαθήματος προσφέρεται στους εκπαιδευόμενους από τον καθηγητή ή έναν εκπαιδευτή μέσω του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου ή άλλων εφαρμογών e-class.

Ειδικότερα, ένα ψηφιακό μαθησιακό περιβάλλον (V.L.E.) συνδυάζεται με ένα σύστημα διαχείρισης πληροφοριών (M.I.S.) στο οποίο όλες οι πτυχές ενός μαθήματος αντιμετωπίζονται μέσω της διεπαφής του χρήστη με όλο το ακαδημαϊκό ίδρυμα.

Το νέο μοντέλο θεωρητικά έχει τρία συστατικά: διδασκαλία, αυτοδιδασκαλία και συνεργασία και μπορεί να στηρίζεται σε επιμέρους ψηφιακά μέσα που υποστηρίζουν την από απόσταση εκπαίδευση:

- Τον υπολογιστή: η διδασκαλία δεν παρέχεται από δάσκαλο, αλλά από λογισμικό.
- Το διαδίκτυο: το λογισμικό παραδίδεται και αποθηκεύεται σε έναν απομακρυσμένο διακομιστή.
- Διδασκαλία της μορφής “Remote Teacher Online”: η διδασκαλία παρέχεται από δάσκαλο, αλλά ο δάσκαλος δεν είναι φυσικά παρών με τον μαθητή. Αντ’ αυτού, ο δάσκαλος αλληλεπιδρά με τον φοιτητή μέσω του Διαδικτύου μέσω μέσων όπως το online βίντεο, τα ηλεκτρονικά φόρουμ, το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο και τα μηνύματα.
- Διδασκαλία της μορφής “Blended Learning”: συνδυάζει την ηλεκτρονική διδασκαλία με την με φυσικό πρόσωπο διδακτική εποπτεία.

Συνεπώς τα ψηφιακά αυτά μέσα δημιουργούν για το ίδιο το εκπαιδευτικό περιεχόμενο μια νέα προοπτική και στη βάση αυτή μπορεί να είναι είτε σύγχρονο είτε ασύγχρονο. Η σύγχρονη εκμάθηση πραγματοποιείται σε πραγματικό χρόνο, ενώ η ασύγχρονη μάθηση μπορεί να χρησιμοποιεί τις τεχνολογίες δημιουργώντας πιο ευέλικτο και προσωποποιημένο χρονικό πλαίσιο στην εκπαιδευτική διαδικασία, δίνοντας ουσιαστικά την επιλογή του χρόνου εκμάθησης στον ίδιο τον εκπαιδευόμενο.

Πίσω από την ψηφιακή λειτουργία του πανεπιστημίου υπάρχει ένα καίριο ζητούμενο: το ζητούμενο αυτό αφορά αφενός την ανάγκη για εκπαίδευση από φοιτητές που επιλέγουν την διαδικτυακή παρακολούθηση των πανεπιστημιακών προγραμμάτων σπουδών γιατί μόνο αυτή μπορούν να έχουν και αφετέρου για την αναγκαιότητα της ίδιας της εκπαιδευτικής διαδικασίας να προσαρμοστεί στην ζήτηση αυτή. Ειδικότερα είναι πολλοί οι φοιτητές με επαγγελματικές ή/και οικογενειακές υποχρεώσεις που αναζητούν τρόπους να συνδυάζουν τις βιοποριστικές ανάγκες της ζωής τους με την πανεπιστημιακή εκπαίδευση.

Η ευελιξία της ψηφιακής εκπαίδευσης αποτελεί σημαντικό πλεονέκτημα και κίνητρο για πλήθος ανθρώπων. Ο κύριος λόγος γι' αυτό είναι ότι θεωρητικά διευκολύνει την παρακολούθηση των μαθημάτων στο πανεπιστήμιο, όταν η φυσική παρουσία μπορεί να είναι δύσκολη ή και αδύνατη. Το ζήτημα της πρόσβασης στο χώρο της εκπαίδευσης, πρόσβαση που μπορεί να' ναι γεωγραφική αλλά και χρονική είναι εξίσου σημαντικό στοιχείο για τους φοιτητές που έχουν περιορισμούς σε ζητήματα χρόνου αλλά και μετακίνησης. Σαφώς αφορά και όλους εκείνους που δε μπορούν ίσως να φύγουν από τον τόπο διαμονής τους λόγω εργασίας, σωματικών ή οικονομικών περιορισμών αλλά αναζητούν τη δυνατότητα παρακολούθησης και απόκτησης πτυχίων που προσφέρονται από πανεπιστήμια που βρίσκονται σε άλλη πόλη ή και χώρα, χωρίς να χρειάζεται να μετακινηθούν εκεί.

Ένας επίσης θετικός παράγοντας για την παρακολούθηση των ψηφιακών προγραμμάτων σπουδών είναι ότι εξασφαλίζουν ένα σχετικά φθηνότερο κόστος διαδικτυακού πτυχίου από εκείνο που απονέμεται σε ένα παραδοσιακό πανεπιστήμιο. Σε αυτό συμβάλλουν διάφορα στοιχεία με το σημαντικότερο όλων το γεγονός ότι δε βαραίνουν στα έξοδα του πανεπιστημίου το κόστος συντήρησης των εγκαταστάσεων της εκάστοτε πανεπιστημιοποίησης.

Φαίνεται λοιπόν ότι στα πλαίσια των σύγχρονων οικονομικών και κοινωνικών απαιτήσεων τα πανεπιστήμια και η εκπαιδευτική τους διαδικασία αναγκάζονται να αλλάξουν. Οφείλουν δηλαδή με κάποιο τρόπο να προσαρμόσουν τον τρόπο λειτουργίας τους σύμφωνα με τις σύγχρονες επαγγελματικές και δημοσιονομικές ανάγκες που επιβάλλουν ολοκληρωμένα εκπαιδευτικά οικοσυστήματα, με διεθνή προσανατολισμό και ανοιχτή πρόσβαση χωρίς ηλικιακούς

περιορισμούς. Η δημοσιονομική κρίση δείχνει να είναι αυτή που επηρεάζει διεθνώς σημαντικά την ανάγκη ενίσχυσης των αποτελεσμάτων και της αποδοτικότητας των δημόσιων υπηρεσιών (Lebeau et al., 2012) και όπως φαίνεται σε σχετικές έρευνες (Δημητρίου, 2014· European Commission/EACEA/Eurydice, 2013) και τις ίδιες τις σπουδές των φοιτητών.

Η επίδραση αυτή αποτυπώνεται αφενός στη θέσπιση του Ευρωπαϊκού και του Αμερικάνικου Πλαισίου Επαγγελματικών Προσόντων (EQF) (Tuning Association, 2011), στην αγορά εργασίας δηλαδή, αλλά πρακτικά επεκτείνεται και στο πλήθος των μεγάλων εταιρειών υψηλής τεχνολογίας που χρηματοδοτούν σχολεία που παρέχουν διδασκαλία αποκλειστικά μέσω της τεχνολογίας («Technology in Schools: Weighing the Pros and Cons», 2011) αναζητώντας σημεία αναφοράς, σύγκλιση και κοινή αντίληψη. Φαίνεται επίσης και στην αδυναμία παρακολούθησης των μαθημάτων λόγω εργασίας που δηλώνουν όλο και περισσότεροι φοιτητές, στη μη δυνατότητα αγοράς/εκτύπωσης συγγραμμάτων και στην έλλειψη διάθεσης για παρακολούθηση των διαλέξεων. Γίνεται εύκολα αντιληπτό ότι η αρνητική αυτή συμμετοχή προσδιορίζει σε σημαντικό βαθμό κυρίως στους φοιτητές που ανήκουν σε κοινωνικές ομάδες με περιορισμούς κάθε φύσης.

Γίνεται σαφές ότι ο διεθνής ανταγωνισμός και τα διεθνή πρότυπα τόσο στις τεχνολογικές δεξιότητες όσο και στην οικονομική βιωσιμότητα που επιβάλλει η δημοσιονομική κρίση της ευρωπαϊκής αλλά και εκείνη της διεθνούς οικονομίας αναγκάζουν τα πανεπιστήμια να εναρμονιστούν υιοθετώντας σε μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό μια ψηφιακή δομή.

Υπό την έννοια αυτή, η αλλαγή στην ανώτερη εκπαίδευση με τη χρήση της ηλεκτρονικής (ψηφιακής) μάθησης, αφορά στην αναγκαστική προσαρμογή του πανεπιστημίου στους δημοσιονομικούς περιορισμούς των οικονομικών πόρων, στις αντίστοιχες κοινωνικές και εργασιακές τάσεις για ευέλικτες ευκαιρίες μάθησης και απασχόλησης και στην ευρεία χρήση των κινητών τηλεφώνων και των προσωπικών υπολογιστών σε κάθε πτυχή της προσωπικής και επαγγελματικής ζωής (Abdoli-Sejzi, et.al. 2009), αλλά και στη δημοκρατικότερη και ισότιμη συμμετοχή όλων στην εκπαίδευση χωρίς αποκλεισμούς.

2. Η αναγκαιότητα της καινοτομίας στις εκπαιδευτικές διαδικασίες στις φυλακές

Η διαδικασία της μάθησης είναι μια διαδικασία που περιλαμβάνει πλήθος μεθόδων και κινήτρων. Γενικός στόχος της διαδικασίας εκμάθησης είναι η ενθάρρυνση των διδασκόμενων να συμμετάσχουν στα μαθήματα και να αποδίδουν τα μέγιστα των δυνατοτήτων τους. Κάποια από αυτά τα κίνητρα περιλαμβάν-

νουν τη χρήση τεχνολογιών πληροφοριών και επικοινωνιών (Τ.Π.Ε.) (Ojo and Adu, 2018· Chien, Liao, & Walters, 2015).

Οι κοινωνικές παροχές βασικών αγαθών ωστόσο της κοινωνίας και ανάμεσά τους και αυτή της εκπαίδευσης δεν είναι πάντα δυνατό να προσφέρεται με ίση πρόσβαση σε όλους τους πολίτες. Διάφοροι λόγοι και περιορισμοί φυσικοί, οικονομικοί και άλλων ειδών συνηγορούν σε αυτό. Παράδειγμα τέτοιας ανισότητας και των συναφών περιορισμών αποτελούν τα καταστήματα κράτησης ή οι φυλακές όπως είναι ευρύτερα γνωστές. Στις εγκαταστάσεις τους οι τρόφιμοι κρατούνται παρά τη θέλησή τους και χάνουν πολλές από τις ελευθερίες τους ως μια μορφή ποινής (Φουκώ, 1976: 291). Μεταξύ αυτών των περιορισμένων ή και ανύπαρκτων ελευθεριών και η ολοκλήρωση της βασικής ή/και της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Η δυνατότητα με άλλα λόγια της συνέχισης των σπουδών από τους έγκλειστους φοιτητές αποτελεί συχνά μια δυσχερή αν όχι αδύνατη προοπτική, εξαιτίας ακριβώς αυτού του περιορισμού της ελευθερίας.

Ως εκ τούτου η αποκατάσταση της διευκόλυνσης που μπορεί να αναπτυχθεί ως αποτέλεσμα μιας στοχευμένης προσπάθειας μέσω των Τεχνολογιών Πληροφορικής και Επικοινωνίας (Τ.Π.Ε), για τη συμπλήρωση, την επανάληψη ή την υποκατάσταση των ευκαιριών μάθησης και εκπαίδευσης των φοιτητών που εκτίουν την ποινή τους στις φυλακές συνιστά μια πρόκληση τόσο σχεδιαστική όσο και αξιακή. Κυρίως όμως είναι μια απάντηση στο ότι το δικαίωμα στην εκπαίδευση είναι θεμελιώδες και οφείλει να δίνεται σε όλους χωρίς περιορισμούς (Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, 1989). Σε μια συνεχώς ψηφιοποιούμενη κοινωνία αποτελεί ακόμη περισσότερο εμβάθυνση στην ιδέα ότι οι κρατούμενοι δεν μπορούν να αποκλείονται από την κοινωνία, ειδικά όταν με ψηφιακό τρόπο η ανισότητα και οι φραγμοί στην πρόσβαση και τη χρήση των πληροφοριών μέσω των Τ.Π.Ε. μπορεί να γεφυρωθεί (Barreiro-Gen & Novo-Corti, 2015).

Λαμβάνοντας υπόψη τη σπουδαιότητα της εκπαίδευσης στην ανάπτυξη του ατόμου και της κοινότητας και συνεκτιμώντας ότι οι εκπαιδευτικές ανάγκες μπορεί να είναι πολλαπλές, η εκπαίδευση στη φυλακή είναι ένας σημαντικός τρόπος για να διευκολυνθεί η επιστροφή βασικών δικαιωμάτων στους κρατούμενους, οικονομικών ή/και εκπαιδευτικών δικαιωμάτων. Στη λογική αυτή η ενθάρρυνση των κρατούμενων να συμμετάσχουν ενεργά σε αναπτυξιακά προγράμματα και στη συνέχιση των σπουδών αποσκοπεί στην ανάπτυξη του συνόλου του ατόμου. Για να γίνει αυτό οι κρατούμενοι θα πρέπει να έχουν άμεση πρόσβαση στην πληροφόρηση και σε μια οργανωμένη διδασκαλία που θα περιλαμβάνει πρακτικά στοιχεία (κατάλληλες μορφές εκπαίδευσης) που θα επιτρέπουν στον κρατούμενο να διαχειρίζεται την εκπαίδευσή του σε εγκλεισμό.

Σύμφωνα με έρευνες, η εκπαίδευση είναι καθοριστική για τη βελτίωση πολλών μακροπρόθεσμων αποτελεσμάτων για τους φυλακισμένους, τις οικο-

γένειες και τις κοινότητές τους - συμπεριλαμβανομένης της μείωσης της υποτροπής και της αύξησης της απασχολησιμότητας και των αποδοχών μετά την απελευθέρωση (Vera Institute of Justice, 2019).

Στη διεθνή κοινότητα κατά καιρούς εφαρμόστηκαν διάφορα καινοτόμα μοντέλα εκμάθησης, ειδικά σχεδιασμένα για φυλακισμένους (Torlone, Vryonides 2016· Farley & Doyle, 2014). Τα έργα αυτά, στην πλειοψηφία τους eLearning (California Community Colleges, 2018) χρησιμοποιούν Virtual Campus, ένα ασφαλές δικτυωμένο σύστημα που επιτρέπει την πρόσβαση των φυλακισμένων στην πανεπιστημιακή εκπαίδευση. Οι κρατούμενοι μέσω του Virtual Campus μπορούν να επικοινωνούν με τους καθηγητές τους μέσω ασφαλούς υπηρεσίας ανταλλαγής μηνυμάτων ή να έχουν πρόσβαση σε όλο και μεγαλύτερο αριθμό μαθημάτων τυπολογίας «Ανοικτού Πανεπιστημίου» μέσω ενός συστήματος διαχείρισης που ονομάζεται “Walled Garden”. Το «Walled Garden» (Farley, Pike & Hopkins, 2015) αφορά στο λογισμικό διαχείρισης των πανεπιστημιακών μαθημάτων, δίνει τη δυνατότητα στους φοιτητές να συμμετέχουν στο e-class λαμβάνοντας ηλεκτρονικό υλικό, ενώ παράλληλα τους απαγορεύεται η πρόσβαση σε άλλους ιστότοπους.

Από την σχετική εμπειρία αυτών των προγραμμάτων τρία είναι τα βασικά συμπεράσματα: Πρώτον, η διαδικασία της εκπαίδευσης στη φυλακή θα πρέπει να βελτιώνει τις ευκαιρίες εκπαίδευσης των κρατουμένων και αντίστοιχα τις προοπτικές απασχόλησής τους. Το ψηφιακό χάσμα μεταξύ των κρατουμένων και της ευρύτερης κοινότητας έχει αρνητικό αντίκτυπο στην ικανότητα των κρατουμένων να πετύχουν επανένταξη στην κοινωνία (Hopkins, 2015). Η εκπαίδευση των φυλακισμένων από την άλλη αποτελεί ένα από τα μέτρα που θα μπορούσαν να συμβάλουν πολλαπλά σε καθημερινή βάση καθώς, φαίνεται ότι μειώνει την κακή συμπεριφορά και τη βία στη φυλακή (Tan, 2015), αλλά και ολόκληρο το σύστημα των κέντρων κράτησης, μειώνοντας την κατάθλιψη και το άγχος και του προσωπικού των φυλακών που αναλαμβάνουν μέρος αυτής της εκπαίδευσης (Finney et.al., 2013).

Δεύτερον, γιατί με αυτό τον τρόπο θα μειώσει την επανάληψη της παραβατικότητας και θα καταστήσει τις κοινότητες πιο ασφαλείς (Justice Data Lab Re-offending Analysis, 2013· Davis et al, 2013). Πολλές από αυτές τις έρευνες για την εκπαίδευση των φυλακισμένων επικεντρώνονται σε επιμέρους μαθησιακά οφέλη (Pike, 2014). Γενικό συμπέρασμα είναι ότι η συμμετοχή σε υψηλότερα επίπεδα εκπαίδευσης παρέχει ισχυρή γνωσιακή και κοινωνική μάθηση, βασισμένη στο μοντέλο αποκατάστασης (Risk-Need-Response) και ενθαρρύνει τους κρατούμενους να εκφραστούν χωρίς να χρειαστεί να καταφύγουν στη βία. Ωστόσο οι συγγραφείς των επί μέρους δημοσιεύσεων δεν φαίνεται να δίνουν στον παράγοντα ηλικία τη σημασία που του αποδίδουν επιστήμονες όπως ο

Blumstein (Blumstein et.al., 1981). Για τον τελευταίο, με τη θεωρία του γύρω από τις εγκληματικές καριέρες, η ηλικία θεωρείται σημαντικός παράγων της εγκληματογένεσης. Σύμφωνα με τη θεωρία του τα εγκληματικά χαρακτηριστικά διατηρούνται στον νεαρό παραβάτη για ένα χρονικό διάστημα και σ' αυτό το κρίσιμο διάστημα πρέπει να παρέμβει η Πολιτεία για να τα εξαλείψει.

Τρίτον, γιατί το σημερινό σύστημα εκπαίδευσης στις φυλακές είναι ανεπαρκές για τους σκοπούς αυτούς και δεν αποφέρει οικονομικά οφέλη (Vera Institute of Justice, 2019). Σύμφωνα με τη σχετική έκθεση τα οικονομικά οφέλη της εκπαίδευσης των φυλακισμένων θα ήταν μεγάλα καθώς η επέκταση της πρόσβασης των φυλακισμένων στα πανεπιστημιακά προγράμματα θα μπορούσε να μειώσει τις κρατικές δαπάνες για τις φυλακές αλλά και τον κοινωνικό αποκλεισμό των κρατούμενων.

3. Τα χαρακτηριστικά της εκπαίδευσης στα καταστήματα κράτησης της Ευρώπης.

Πρόσφατα, πολλά κράτη μέλη της Ε.Ε. ανακοίνωσαν τις προθέσεις τους για μεταρρύθμιση της εκπαίδευσης που παρέχεται στους κρατούμενους των φυλακών ή βρίσκονται στη διαδικασία εφαρμογής της μεταρρύθμισης των φυλακών και αναζητούν ενεργά παραδείγματα πληροφοριών και βέλτιστων πρακτικών (EuroPris Newsletter, 2019). Η τεχνολογία που αφορά στην υποστήριξη της λειτουργίας των φυλακών έχει αναπτυχθεί με ταχεία εξέλιξη τα τελευταία χρόνια. Ζητήματα όπως: η πρόσβαση στο Διαδίκτυο για τους κρατούμενους, ηλεκτρονική υγεία και ηλεκτρονική μάθηση, χρήση κινητών συσκευών στη φυλακή, iPad για τους σωφρονιστικούς υπαλλήλους, βιομετρικά στοιχεία, video-conferencing, cloud υπηρεσίες και πολλά άλλα είναι στην καθημερινή ατζέντα εξέλιξης του σωφρονιστικού συστήματος.

Το σωφρονιστικό ευρωπαϊκό σύστημα διερευνά επίσης σε τακτική βάση την προσαρμογή του στη διαχείριση των ροών δεδομένων, τη χρήση τηλεδιάσκεψης, την ανάπτυξη στρατηγικών Τ.Π.Ε. (ασύρματη) συνδεσιμότητα στις φυλακές και την εφαρμογή του GDPR (EuroPris Newsletter, 2019). Σημαντική συνεισφορά στην προσπάθεια αυτή δίνουν τεχνολογίες που αφορούν στην ψηφιοποίηση των δακτυλικών αποτυπωμάτων αλλά και η εφαρμογή του ψηφιακού συστήματος ραδιοεπικοινωνιών στις φυλακές, που βελτιώνει την ασφάλεια και την ποιότητα της ραδιοεπικοινωνίας εντός της φυλακής.

Στην σχετική βιβλιογραφία επίσης υπάρχουν κάποιες μελέτες περίπτωσης οι οποίες αφορούν σε έρευνες σχετικές με την εξ αποστάσεως εκπαίδευση στα Καταστήματα Κράτησης, της Γαλλίας, Αγγλίας και των Σκανδιναβικών χωρών (Salane, 2008· Pike, 2010· Wilson, 2010· Watts, 2010). Οι μελέτες αυτές απο-

τυπώνουν τις διαφορετικές δομές στην (εξ αποστάσεως πρόγραμμα εκπαίδευσης Auxilia· Centre National d'Enseignement à Distance (CNED)· POLARIS: a bright new star for prison students) (OU/UK, Labspace, 2010/2011c) εκπαίδευση που παρέχεται στις φυλακές.

Σύμφωνα με αυτές τις μελέτες, η εκπαίδευση στις φυλακές έχει στοιχεία ευελιξίας και προσαρμοστικότητας (Λιναρδάτου & Μανούσου, 2014) αλλά η λειτουργία και τα προβλήματα της σχετικής εκπαίδευσης των κρατουμένων είναι πολλά. Στην πράξη φαίνεται ότι η εφαρμογή της αποδεικνύεται παιδαγωγικά ακατάλληλη στο περιβάλλον της φυλακής με πολλά ζητήματα σε υλικούς πόρους, στην επικοινωνία με τους καθηγητές - συμβούλους και με το περιβάλλον της φυλακής. Γενικότερα η ευρεία χρήση των Τ.Π.Ε. είναι απαγορευμένη στις φυλακές των περισσότερων ευρωπαϊκών χωρών και τα μαθήματα συνήθως γίνονται δια αλληλογραφίας.

Επιμέρους όμως πρακτικές με τεχνολογικό προσανατολισμό αφορούν τις ακόλουθες περιπτώσεις:

- **Ιρλανδία:** Στην Ιρλανδία έχει δημιουργηθεί ένα δίκτυο διασύνδεσης, ένα ξεχωριστό δίκτυο για το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο και την ηλεκτρονική μάθηση (η ηλεκτρονική μάθηση και τα ηλεκτρονικά μηνύματα ανταλλάσσονται σε ένα κλειστό σύστημα στο οποίο είναι ενταγμένες οι φυλακές, στο οποίο τα μηνύματα ηλεκτρονικού ταχυδρομείου δεν μπορούν να σταλούν στον εξωτερικό κόσμο).
- **Δανία:** στην Δανία βρίσκονται στο στάδιο μιας δοκιμαστικής υπηρεσίας ενός νέου συστήματος διαχείρισης (Commercial Off the Shelf (COTS), το οποίο θα υποστηρίζει την ανταλλαγή δεδομένων μεταξύ της αστυνομίας, του δικαστηρίου, και της φυλακής.
- **Καταλονία:** στην Καταλονία αναζητούν μια ηλεκτρονική ετικέτα για κρατούμενους και ένα τσιπ για το προσωπικό. Βασικό έργο στο οποίο στοχεύουν αφορά στην δημιουργία ενός αυτοεξυπηρετούμενου περιπτέρου σε κοινό χώρο για να έχουν πρόσβαση σε πληροφορίες οι κρατούμενοι.
- **Ιταλία:** στην Ιταλία βασικό στόχος είναι η συγκέντρωση όσο το δυνατόν περισσότερων δεδομένων για τις φυλακές, σε πραγματικό χρόνο, σύμφωνα με την οποία η ψηφιοποίηση και η πληροφορική συνδέονται κυρίως με θέματα τάξης και ασφάλειας. Υπάρχουν ωστόσο εγκατεστημένα συστήματα βιντεοδιάσκεψης, “Intelligent video Analytics” (IVA), και Skype για την επαφή των κρατουμένων με τους συγγενείς τους. Σχετικά με την ηλεκτρονική μάθηση στις χώρες αυτές δεν υπάρχει κάποια συνήθης πρακτική. Ωστόσο υπάρχουν και χώρες που ήδη εφαρμόζουν αντίστοιχα συστήματα. Συγκεκριμένα στην:

- Αυστρία: στην Αυστρία παρέχουν ηλεκτρονική μάθηση στους κρατούμενους αλλά και στο Λουξεμβούργο εξετάζουν μια αντίστοιχη υπηρεσία.
- Φινλανδία: Πολύ καλύτερα είναι τα πράγματα στην Φινλανδία όπου υπάρχουν διαθέσιμοι διαδικτυακοί σταθμοί εργασίας και αντίστοιχη πρόσβαση μέσω Skype στους κρατούμενους.

Τα πανεπιστήμια όμως προσαρμόζουν την ακαδημαϊκή τους πρακτική και μέσα από αυτή την προσαρμογή το πανεπιστήμιο ανταποκρίνεται σε νέες ανάγκες μάθησης και σε νέους χώρους/κοινωνικές ομάδες. Το πανεπιστήμιο αλλάζει και μαζί του και οι περιορισμοί που υφίστανται χώροι όπως οι φυλακές. Το ζήτημα δεν είναι όμως μόνο μια «μεταφορά πολιτικής» (Καβασακάλης, 2014). Δεν είναι επίσης μια απλή απάντηση στην αυξανόμενη υποστήριξη που προσφέρουν οι πανεπιστημιακές σπουδές, αλλά και αποτέλεσμα των υψηλότερων κοινωνικών και πολιτισμικών προσδοκιών του πληθυσμού (Zgaga, 2007).

Η εκπαιδευτική τεχνολογία εφαρμόζοντας πολλές παραδοσιακές εκπαιδευτικές στρατηγικές, εξατομικεύει την εκπαίδευση τώρα περισσότερο από ποτέ για κάθε σπουδαστή, επιτρέποντας τη διαφοροποίηση και την ίδια στιγμή την προσαρμογή της. Βελτιώνει την πρόσβαση στην εκπαίδευση και το γνωσιακό χάσμα μεταξύ των φοιτητών, αλλά από μόνη της, δεν οδηγεί απαραίτητα σε βελτιώσεις στην εκπαιδευτική πρακτική (Willingham, 2010). Κι αυτό γιατί το βασικό ζητούμενο αφορά όχι τόσο στην ίδια την τεχνολογία όσο στην εστίαση και στην αλληλεπίδραση του εκπαιδευόμενου με την τεχνολογία, ώστε να ολοκληρώσει με τον βέλτιστο τρόπο την κατάκτηση των ακαδημαϊκών στόχων.

Ωστόσο μια βασική προσέγγιση που αφορά στην οργάνωση των δραστηριοτήτων στην αίθουσα διδασκαλίας αφορά τις ακαδημαϊκές και κοινωνικές εμπειρίες μάθησης. Περιγράφεται ως «οικοδόμηση θετικής αλληλεξάρτησης» και σύμφωνα με αυτήν οι φοιτητές όταν συνεργάζονται με άλλους φοιτητές/καθηγητές μαθαίνουν συνεργατικά να αξιοποιούν τις πηγές και τις δεξιότητες των υπολοίπων (να ρωτούν ο ένας τον άλλον για πληροφορίες, να αξιολογεί ο ένας τις ιδέες του άλλου, να παρακολουθεί ο ένας την εργασία του άλλου, κ.λπ.) (Wilson, 2010). Υπό την έννοια αυτή οι κοινωνικές σχέσεις είναι σημαντικές για την ολοκλήρωση της μάθησης και η αντίστοιχη συνεργατικότητα και περισσότερο εκείνη της εμπιστοσύνης και του σεβασμού μεταξύ δασκάλου και φοιτητή (Kruse, 2013). Σχετικά με αυτές τις παραμέτρους, μια σημαντική έννοια για την περαιτέρω θεωρητική κατανόηση της ακαδημαϊκής διαδικασίας ειδικά σε ειδικούς πληθυσμούς, όπως αυτός των φυλακισμένων αφορά στην έννοια της «ποιότητας», η οποία είναι τόσο προϊόν που ορίζεται από δείκτες όσο και (κυρίως) την αναγνώριση άυλων στοιχείων που προκύπτουν από τον ανθρώπινο παράγοντα. Αυτή αφορά κυρίως στην «κοινωνική αλληλεπίδραση», στη μάθηση δηλαδή ως διαδικασία πρωτίστως κοινωνική.

Η πρόσβαση επίσης στην τεχνολογία μπορεί να σχετίζεται με την ηλικία, το φύλο, την κοινωνικοοικονομική κατάσταση, την εκπαίδευση, το εισόδημα, την εθνικότητα και τη γεωγραφική πρόσβαση και να δημιουργεί χάσμα μεταξύ εκείνων που έχουν πρόσβαση στις ψηφιακές τεχνολογίες και εκείνων που δεν την έχουν (Ντάφλου, 2016). Ο όρος «κανονική και αποτελεσματική πρόσβαση» ορίζει το μέτρο και το βαθμό στον οποίο αφενός η πρόσβαση είναι σύμφωνη με ένα πρότυπο, δεν παρουσιάζει αποκλίσεις από αυτό και ταυτόχρονα διατηρεί συμφωνία με τους ισχύοντες νόμους και βρίσκεται κοντά στο μέσο όρο, σε αυτό που θεωρείται φυσιολογικό ή που είναι επιθυμητό. Αφετέρου αφορά στην ικανότητα πρόσβασης σε πόρους και στις δεξιότητες χρήσης του εξοπλισμού. Είναι κατ' άλλους ένα πρόβλημα διανομής, μια τεχνολογική πτυχή του κενού γνώσης (Evers & Gerke, 2004).

Η διαδικασία κάλυψης του τεχνολογικού χάσματος αναφέρεται στην ικανότητα των χωρών κι όχι των προσώπων να αποκτήσουν την ικανότητα συμμετοχής στη βελτίωση των τεχνολογιών σε αντίθεση με την απλή χρησιμοποίηση τους. Ο αποκλεισμός ως έννοια περιλαμβάνει την δυνατότητα των πολιτών, μεμονωμένων προσώπων ή ομάδων να ικανοποιούν ανάγκες. Αποτελεί ένδειξη για την κοινωνική και οικονομική συνοχή της κοινωνίας και σε τελική ανάλυση μια δικλείδα ενσωμάτωσης και εύρους των ορίων της ίδιας της κοινωνίας. Μια κοινωνία χωρίς αποκλεισμούς δεν αποκλείει κανένα πολίτη με βάση τα όποια ατομικά ή κοινωνικά μειονεκτήματά του.

Δεδομένου, εν τέλει, ότι η τεχνολογία δεν είναι ο τελικός στόχος της εκπαίδευσης των φυλακισμένων, αλλά μάλλον ένα μέσο με το οποίο μπορεί να επιτευχθεί, οι εκπαιδευτικοί πρέπει να έχουν καλή γνώση της τεχνολογίας και των πλεονεκτημάτων και μειονεκτημάτων της, ώστε να την ενσωματώνουν αποτελεσματικά στην τάξη αλλά και στον κατά περίπτωση περιθωριοποιημένο σπουδαστή κρατούμενο είτε είναι φυσικά παρών είτε όχι.

Οι τεχνολογίες πληροφορικής και επικοινωνιών μέσα από αναγκαίες καινοτόμες παιδαγωγικές προσεγγίσεις αποτελούν, εν τέλει, ζήτημα καθημερινής προσαρμογής για το σύγχρονο πανεπιστήμιο και για το σωφρονιστικό σύστημα, τόσο στο εκπαιδευτικό περιεχόμενο όσο και στις διαδικασίες εκμάθησης. Η κύρια πρόκληση αφορά στην επικέντρωση στο τεχνικό/μηχανικό μέρος των τεχνολογιών, στην εδραίωση δηλαδή της αντίληψης ότι οι ψηφιακές συσκευές είναι μηχανήματα ή αλλιώς ψηφιακά εργαλεία μάθησης που βοηθούν αλλά δεν υποκαθιστούν τον ανθρώπινο παράγοντα.

Αυτό παραπέμπει την σύγχρονη εκπαίδευση σε τρία επιπλέον βασικά συστατικά: στην εύρεση των (χρήσιμων) πληροφοριών, στην αμφίδρομη και διαδραστική ανατροφοδότηση/επικοινωνία και στην ασφαλή χρήση της. Αναδεικνύεται ως εκ τούτου το ζήτημα της απόκτησης των απαραίτητων (αναλογικών) δεξιο-

τήτων, σύμφωνα και με την προσέγγιση ανάπτυξης, όπως εγκρίθηκε στην Ατζέντα του ΟΗΕ για την «Αειφόρο Ανάπτυξη του 2030» (United Nations Regional Information Centre for Western Europe 2017), η οποία τονίζει ότι οι διάφορες συνιστώσες της ανάπτυξης συνδέονται και δε μπορούν να απομονωθούν.

Τα προγράμματα εκπαίδευσης στις ελληνικές φυλακές δεν είναι αρκούντως ικανοποιητικά. Σε αριθμούς, οι φυλακές της χώρας ανέρχονται σε 35. Σύμφωνα με τους αντίστοιχους νόμους προβλέπονται σχολικές μονάδες πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (Δημοτικό Σχολείο, Γυμνάσιο ή Σ.Δ.Ε., ΓΕ.Λ., ΕΠΑ.Λ.), Δημόσια Ινστιτούτα Επαγγελματικής Κατάρτισης (Δ.Ι.Ε.Κ.), Δ.Ι.Ε.Κ. ενηλίκων αποφοίτων υποχρεωτικής εκπαίδευσης ευαίσθητων κοινωνικών ομάδων και Τμήματα εκμάθησης της Ελληνικής Γλώσσας. Ο σωφρονιστικός κώδικας περιέχει επίσης διατάξεις για τη διαφύλαξη του δικαιώματος στην εκπαίδευση, προβλέποντας μεταξύ άλλων τη μεταγωγή του κρατούμενου φοιτητή στο πανεπιστημιακό ίδρυμα και τη χορήγηση εκπαιδευτικών αδειών για την παρακολούθηση μαθημάτων ή τη συμμετοχή στις προαγωγικές εξετάσεις (άρθρα 31, 35, 58 & 72- Νόμος 4521/2018). Στο πλαίσιο δε του Προγράμματος Εκπαίδευση σε Φυλακές, τα σχολεία στις φυλακές της Ελλάδας υποστηρίζονται με την αγορά τεχνολογικού και ηλεκτρολογικού εξοπλισμού καθώς και έντυπου υλικού.

Από την μέχρι τώρα εμπειρία φαίνεται ότι σε πολλές περιπτώσεις, οι κρατούμενοι μαθητές συνέχισαν τις σπουδές τους και μετά τον εγκλεισμό και έγιναν δεκτοί ως φοιτητές στα ελληνικά πανεπιστήμια για προπτυχιακά αλλά και μεταπτυχιακά προγράμματα σπουδών. Κάποιοι άλλοι μάλιστα έλαβαν βραβεία για την υψηλή τους απόδοση σε αρκετούς διαγωνισμούς, κυρίως καλλιτεχνικού και επιστημονικού περιεχομένου (ΕΑΠ, 2017).

Ξεχωριστή ως περίπτωση αλλά όχι ευρεία είναι η περίπτωση 3 (τριών) εγκλειστών φοιτητών που σπουδάζουν στο Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο (Ε.Α.Π.). Το Ε.Α.Π. χορήγησε στους κρατούμενους υποτροφία μέσα από πρόγραμμα που αφορούσε τα καταστήματα κράτησης όλης της χώρας (<https://www.eap.gr/el/anakoinvseis-ekdilwseis/anakoinvseis/pros-to-koino/>). Οι κρατούμενοι/φοιτητές έχουν γενικότερα τη δυνατότητα μελέτης στο Σχολείο Δεύτερης Ευκαιρίας που λειτουργεί συνήθως στις εγκαταστάσεις της φυλακής αλλά και καθημερινής επικοινωνίας με το Πανεπιστήμιο και τους καθηγητές τους μέσω του διαδικτύου.

Σύμφωνα με το ελληνικό σωφρονιστικό σύστημα πολλοί από τους κρατούμενους φοιτητές δικαιούνται εκπαιδευτική άδεια, ή ακόμη και έξοδο με όρους ή φορώντας μια συσκευή εντοπισμού τους, γνωστή ως «βραχιολάκι». Προβλέπεται επίσης η τακτική και προγραμματισμένη επίσκεψη των καθηγητών του Πανεπιστημίου στις εγκαταστάσεις της φυλακής.

Η κείμενη ελληνική νομοθεσία και η επιμέρους λειτουργία των φυλακών και των ελληνικών πανεπιστημίων δεσμεύεται από ευρωπαϊκούς νόμους. Σύμφωνα με αυτούς οι ευρωπαϊκές χώρες έχουν δεσμευτεί να πιστοποιήσουν τη γενικότερη λειτουργία τους καθώς και τα Προγράμματα Σπουδών (Π.Σ.) των Α.Ε.Ι. τους μέχρι το 2020. Κάθε Ίδρυμα είναι υπεύθυνο για τη συνεχή βελτίωση της ποιότητας του εκπαιδευτικού και ερευνητικού έργου του, καθώς και για την αποτελεσματική λειτουργία των υπηρεσιών του, η οποία υπόκειται σε πιστοποίηση (European Standards Guidelines, 2015). Αυτή είναι διαδικασία εξωτερικής αξιολόγησης με βάση προκαθορισμένα, διεθνώς αποδεκτά ποσοτικά και ποιοτικά κριτήρια, όπως και δείκτες. Στο πλαίσιο αυτό και η Ελλάδα οφείλει τη βελτίωση του περιβάλλοντος μάθησης με την παροχή ψηφιακών εφαρμογών, τη βελτίωσή τους ως νέα προοπτική στη διεθνή ανταγωνιστικότητα των απονεμόμενων τίτλων και των τριών κύκλων και κάθε μορφής (διασυννοριακά, διακρατικά, e-learning) (Μπέστα, 2019).

Η κεντρική διαδικτυακή πλατφόρμα των ελληνικών πανεπιστημίων ονομάζεται opencourses.gr και προσφέρεται από το Ακαδημαϊκό Διαδίκτυο (GUNet). Η βασική της λειτουργία αφορά στη συλλογή πληροφοριών για τα διαθέσιμα ανοικτά μαθήματα των συνεργαζόμενων ιδρυμάτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και παρέχει στον χρήστη τη δυνατότητα να αναζητήσει μαθήματα ανά ίδρυμα και ανά θεματική περιοχή, λειτουργώντας τα σε συνδυασμό με δύο επιπλέον ψηφιακές πλατφόρμες: το Open eClass και το Open Delos.

Ειδικότερα:

1. Η δράση Open Delos. Η Open Delos παρέχει εργαλεία στον εκάστοτε διδάσκοντα για την παραγωγή υλικού, τη δημοσίευση και την αναζήτηση εκπαιδευτικού περιεχομένου και την επεξεργασία βίντεο-διαλέξεων-παρουσιάσεων.
2. Η δράση Open eClass βασίζεται στη φιλοσοφία του λογισμικού ανοικτού κώδικα, διανέμεται ελεύθερα και δωρεάν κι είναι ένα ολοκληρωμένο σύστημα διαχείρισης των ηλεκτρονικών μαθημάτων με βάση κάποιες ελάχιστες προδιαγραφές:

Πίνακας 1. Προδιαγραφές ανοικτών μαθημάτων

Προδιαγραφές	ελάχιστες Α-	podcast Α	πλήρεις Α+
Αναλυτική περιγραφή μαθήματος (και στην αγγλική)	✓	✓	✓
Λέξεις – κλειδιά, Βασικοί όροι μαθήματος (και στην αγγλική)	✓	✓	✓
Οργάνωση υλικού σε θεματικές ενότητες ή ενότητες διαλέξεων	✓	✓	✓
Αναλυτική περιγραφή στόχων ενότητων	✓	✓	✓
Λέξεις – κλειδιά, βασικοί όροι ανά ενότητα / ενότητα διαλέξεων	✓	✓	✓
Σημειώσεις, διαφάνειες και λοιπό υποστηρικτικό υλικό ανά διάλεξη ή ενότητα διαλέξεων	✓	✓	✓
Αναφορά βιβλιογραφίας	✓	✓	✓
Ασκήσεις			
Χρήση ηλεκτρονικών πηγών που διαθέτουν οι βιβλιοθήκες των ιδρυμάτων			✓
Πολυμεσικό υλικό όπως:			
i) καταγεγραμμένες βιντεο-διαλέξεις			✓
ii) καταγεγραμμένες βιντεο-διαλέξεις συνδυασμένες ή συγχρονισμένες με διαφάνειες			✓
iii) Podcast, εκφωνήσεις στις διαφάνειες		✓	

Πηγή: Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης (ΕΚΤ)2019, <http://www.eie.gr/ekt-gr>

Σύμφωνα με τα επίσημα στοιχεία (ΕΚΤ, 2019), τα ανοιχτά μαθήματα αφορούν το σύνολο των επιστημών, προσφέρονται δωρεάν από 26 ιδρύματα της χώρας, χωρίς εγγραφή και χωρίς όριο αριθμού μαθημάτων. Η αξιοποίησή τους φαίνεται να αφορά κυρίως την εμπέδωση και χρήση στην επιστημονική περιοχή των θετικών επιστημών και της μηχανικής με διαφορά σε σχέση με τις αντίστοιχες κοινωνικές επιστήμες. Μέχρι σήμερα στην πλατφόρμα είναι διαθέσιμα 3.810 ανοιχτά μαθήματα για αυτόνομη παρακολούθηση. Για τους φοιτητές/σπουδαστές, αυτό σημαίνει ότι τα ανοιχτά ψηφιακά μαθήματα ενδείκνυνται για επανάληψη ή/και προετοιμασία για την παρακολούθηση του μαθήματος στον φυσικό χώρο. Απευθύνονται, όμως, επίσης σε οποιονδήποτε επιθυμεί να διευρύνει τις γνώσεις του, να αποκτήσει νέες ή να ανανεώσει τις ήδη υπάρχουσες ακόμη και στον επαγγελματικό προσανατολισμό των μαθητών οι οποίοι αναζητούν το αντικείμενο των σπουδών τους στο μέλλον.

Κριτική-Συζήτηση

Η αναγκαιότητα χρήσης των Τ.Π.Ε. ως εργαλείου που θα επιτρέπει την πρόσβαση στην μάθηση και την ακαδημαϊκή πληροφορία των φυλακισμένων φοι-

τητών είναι προφανής, δεδομένου του εγκλεισμού τους για το διάστημα της όποιας ποινής τους. Οι φυλακισμένοι γενικότερα δεν επιτρέπεται να έχουν πρόσβαση σε ηλεκτρονικές τεχνολογίες μάθησης λόγω των σωφρονιστικών περιορισμών που απαγορεύουν την πρόσβαση των φυλακισμένων στο διαδίκτυο. Η εκπαίδευσή τους γίνεται συνήθως με τη μορφή βιβλίων και σημειώσεων. Παρόλο που αυτή η μέθοδος επιτρέπει την πρόσβαση στο υλικό του μαθήματος, δεν αναπτύσσει τις σύγχρονες ψηφιακές δεξιότητες στους φυλακισμένους φοιτητές, τη στιγμή μάλιστα που αυτές γίνονται όλο και πιο απαραίτητες στο σύγχρονο κόσμο.

Η φιλοσοφία της ψηφιακής εκπαίδευσης στους φυλακισμένους φοιτητές θεωρεί τον κρατούμενο ως ενήλικα που δικαιούται τη δυνατότητα συμμετοχής σε θεμελιώδη ακαδημαϊκή, επαγγελματική, υγειονομική, πολιτιστική και κοινωνική εκπαίδευση και όχι μόνο σε περιορισμένη διαθεσιμότητα προγραμμάτων (εστιάζοντας μόνο στα βασικά προγράμματα αλφαριθμητισμού).

Προκειμένου να ικανοποιηθούν οι βασικές προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι κρατούμενοι αλλά και οι υπηρεσίες υποστήριξης τους, ειδικά στο πλαίσιο της οικονομικής κρίσης, η πρόσβαση στην ακαδημαϊκή αλλά όχι μόνο μάθηση είναι ζήτημα που πρέπει να εκσυγχρονιστεί. Δυνητικά διαμορφώνοντας τα κατάλληλα τεχνολογικά εργαλεία και αλλάζοντας τα διδακτικά μοντέλα στην σωφρονιστική διαδικασία θα αλλάξει ο ρόλος του εκπαιδευτικού, τα θέματα οργανωτικής τάξης, οι διαδικασίες διδασκαλίας και μάθησης αλλά και οι μηχανισμοί αλληλεπίδρασης.

Οι καθηγητές αλλά και οι σπουδαστές προκειμένου να βελτιώσουν τις πρακτικές στη μάθηση και στη διδασκαλία με τη χρήση Τ.Π.Ε. θα αντιμετωπίζουν ενδεχόμενα διάφορες προκλήσεις και προσωπικές ανασφάλειες. Ωστόσο η ευρεία πρόσβαση στο διαδίκτυο, η χρήση των κοινωνικών μέσων και η ικανότητα να διαχειριστούν τεράστιες ποσότητες πληροφοριών και να επικοινωνούν άμεσα με όλους τους ανθρώπους σε ολόκληρο τον κόσμο δυνητικά έχουν γενικότερα θετικό αντίκτυπο στην αντιμετώπιση της καθημερινότητας αλλά και της μάθησης στα πλαίσια της σωφρονιστικής διαδικασίας.

Οι ευρωπαϊκές χώρες ενδιαφέρονται για την παροχή υψηλής ποιότητας εκπαίδευσης στις φυλακές και αναγνωρίζουν τη σημασία της εκπαίδευσης ως ένα από τα μέσα για τη μείωση της υποτροπής και την προετοιμασία των κρατουμένων για καλύτερη ζωή μετά την κράτηση. Θεμέλιο αυτής της ευρύτερης προσπάθειας είναι η σκέψη ότι αν είναι καλά οργανωμένη η εκπαίδευση ενισχύει τις ευκαιρίες ενός ατόμου στην αγορά εργασίας και συμβάλλει στην μακροπρόθεσμη κοινωνική του ένταξη.

Οι πρόσφατες οικονομικές εξελίξεις ανάγκασαν τα κράτη μέλη να είναι πιο δημιουργικά στην ανάπτυξη της εκπαίδευσης των φυλακών. Η ψηφιακή και

τεχνολογική πρόοδος οδηγεί στην ανάπτυξη ψηφιακών εφαρμογών που αφορούν και τις φυλακές, ώστε να συμβαδίζουν με την κοινωνία και με τη ζήτηση για κοινωνική δικαιοσύνη, μείωση του κοινωνικού αποκλεισμού και στην βελτίωση των δεξιοτήτων που αναζητά η αγορά εργασίας. Κοινό συμπέρασμα όλων των παραπάνω παραμέτρων είναι σύντομα όλες οι ευρωπαϊκές χώρες και μέσα σε αυτές και η Ελλάδα να λάβουν δύσκολες αποφάσεις στα πλαίσια τόσο των οικονομικών περιορισμών όσο και των αντίστοιχων κοινωνικών απαιτήσεων και για τις φυλακές και για το εκπαιδευτικό σύστημα που αφορά στους κρατούμενους τους.

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση

- Ευρωπαϊκό Συμβούλιο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων. *Ενημερωτικό Δελτίο Αριθ. R (89) 12 της Επιτροπής Υπουργών προς τα Κράτη Μέλη για την Εκπαίδευση στην Περίπτωση* (Εγκρίθηκε από την Επιτροπή Υπουργών στις 13 Οκτωβρίου 1989 κατά την 429η συνεδρίαση των Αντιπροσώπων των Υπουργών). <https://rjpeu.coe.int/documents/3983922/6970334/CMRec+%2889%29+12+on+education+in+prison.pdf/9939f80e-77ee-491d-82f7-83e62566c872>.
- Καβασακάλης, Α. (2014). Το εκκρεμές των εκπαιδευτικών μεταρρυθμίσεων στην ανώτατη εκπαίδευση μέσα από το παράδειγμα των πολιτικών αξιολόγησης και διασφάλισης της ποιότητας στα ΑΕΙ τα τελευταία 40 έτη. *Academia*, 4, 12241-1402. <http://hepnet.upatras.gr>.
- Λιναρδάτου, Χ., & Μανούσου, Ε. (2014). Η Ανοικτή και εξ αποστάσεως εκπαίδευση σε άτομα κοινωνικά αποκλεισμένα, όπως οι κρατούμενοι. Μελέτη περίπτωσης: η εκπαίδευση των κρατουμένων στο Ανοικτό Πανεπιστήμιο της Μ. Βρετανίας. *Open Education - The Journal for Open and Distance Education and Educational Technology*, 10(1), Section One, <http://dx.doi.org/10.12681/jode.9811>
- Μπέστα, Χ., & Γεωργιάδης, Ν. (2019). *Αρχή Διασφάλισης & Πιστοποίησης της Ποιότητας στην Ανώτατη Εκπαίδευση*. Ανακτήθηκε 12/02/2019 από qdata@adip.gr.
- Ντάφλου, Α. (2016). *Η αξιοποίηση των τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνιών από την τοπική αυτοδιοίκηση στις εφαρμογές της κοινωνικής πολιτικής: το παράδειγμα εφαρμογής σε δήμους της περιφέρειας Ηπείρου*. (Διδακτορική Διατριβή). Αθήνα. <https://www.didaktorika.gr/eadd/handle/10442/39233>
- Φουκώ, Μ. (1976). *Επιτήρηση και Τιμωρία*. Αθήνα: Ράππα.

Ξενόγλωσση

- Abdoli-Sejzi, A., Aris, B., & Yahaya, N. (2009). *An investigation of virtual universities in developed and developing countries: importance and necessity*. The proceeding of Educational postgraduate research seminar (Edupres), Universiti Teknologi Malaysia, 1, 84-93.
- Barreiro-Gen M., & Novo-Corti I. (2015). Collaborative learning in environments with restricted access to the internet: Policies to bridge the divide and exclusion in prisons through the development of the skills of inmates. *Computers in Human Behaviour*, 51, 1172–1176.
- Blumstein, A., Cohen, J., Roth, J. A., & Visher, C. A., (1981). *Criminal careers and career criminals*. Washington: National Academy Press.
- California Community Colleges, (2018). *Report on Incarcerated Studen. Vision for Success*. http://californiacommunitycolleges.cccco.edu/Portals/0/Reports/2019/CCCC.Report_Incarcerated_Students-final-ADA.pdf
- Chien, C. F., Liao, C. J., & Walters, B. G. (2015). Developing an instrument for the growth of college students' e-tutoring competencies. In S. Carliner, C. Fulford & N. Ostashewski (Eds.), *Proceedings of EdMedia 2015--World Conference on Educational Media and Technology* (pp. 911-915). Montreal, Quebec, Canada: Association for the Advancement of Computing in Education (AACE). Retrieved 15/5/2019 from <https://www.learntechlib.org/primary/p/151499/>.
- D'Souza, K. A., & Maheshwari, S. K. (2010). Factors Influencing Student Performance in the Introductory Management Science Course. *Academy of Educational Leadership Journal*, 14(3), 99-120.
- Davis, L. M., Bozick, R., Steele, J. L., Saunders, J., & Miles, J. N. V. (2013). *Evaluating the effectiveness of correctional education: A meta-analysis of programs that provide education to incarcerated adults*. Santa Monica, CA: RAND Corporation.
- Dill, D., & Van Vught, F. (Eds.). (2010). *National Innovation and the Academic Research Enterprise; Public Policy in Global Perspective*. Baltimore: the Johns Hopkins University Press.
- European Standards Guidelines. (2015). https://enqa.eu/wp-content/uploads/2015/11/ESG_2015.pdf.
- EuroPris Newsletter. (2019). *Promoting professional Prison Practice*. <https://www.europris.org/resources/europris-newsletter/>.
- Evers, H. D., & Gerke, S. (2004). *Closing the Digital Divide: Southeast Asia's Path towards a Knowledge Society*. Working Paper No 5. Lund, Centre for East and South-East Asian Studies, University of Lund.

- Farley, H. S., & Doyle, J. (2014, October–December). Using digital technologies to implement distance education for incarcerated students: a case study from an Australian regional university PLEIADES, Portable Learning Environments for Incarcerated Distance Education Students. *Open Praxis*, 6(4), 357–363. (ISSN 2304-070X).
- Farley, H., Pike, A., & Hopkins, S. (2015). *Bringing Digital Literacies to Students in Prison: Challenges and Opportunities*. Paper presented at the Unlocking Innovation in Education in Prison: EPEA 2015, Antwerp, Belgium.
- Finney, C., Stergiopoulos, E., Hensel, J., Bonato, S., & Dewa, C. S. (2013). Organizational stressors associated with job stress and burnout in correctional officers: a systematic review. *BMC Public Health*, 13(1), 1-13. doi: 10.1186/1471-2458-13-82.
- Geer, R., & Sweeney, T. (2012). Students' voices about learning with technology. *Journal of Social Sciences*. 8(2), 294–303.
- Hopkins, S. (2015). Ghosts in the machine: Incarcerated students and the digital university. *Australian Universities' Review*, 57(2), 46–53.
- Innovation Quarterly Issue 3. (September 2016).
- Justice Data Lab Re-offending Analysis. (2013). *Prisoners Education Trust Un-accredited courses funded through the BIS Grant*. United Kingdom <https://assets.publishing.service.gov.uk/pdf>.
- Kehm B. M. (2015). The Challenge of Lifelong Learning for Higher Education. *International Higher Education*, 22.
- Kruse, K. (2013). What Is Leadership? *Forbes Magazine*.
- Lebeau, Y. et al. (2012). Who Shall Pay for the Public Good? Comparative Trends in the Funding Crisis of Public Higher Education. Compare. a *Journal of Comparative and International Education*, 42(1), 137-157. Taylor & Francis Online.
- Moore, J. L., Dickson-Deane, C., Galyen, K. (2011). E-Learning, online learning, and distance learning environments: Are they the same?. *The Internet and Higher Education*. 14(2), 129–135. doi:10.1016/j.iheduc.2010.10.001.
- Moreira, D. P. (2016, September). From On-Campus to Online: A Trajectory of Innovation, Internationalization and Inclusion. *International Review of Research in Open and Distributed Learning*, 17(5). <https://doi.org/10.19173/irrodl.v17i5.2384>.
- Ojo, O. A., & Adu, E. O. (2018, December). The effectiveness of Information and Communication Technologies (ICTs) in teaching and learning in high schools in Eastern Cape Province. *South African Journal of Education*, 38(2), S1. <https://doi.org/10.15700/saje.v38ns2a1483>.
- OU/UK, Labspace, (2010/2011c). Support for your studies. In *Studying with The*

- Open University. A guide for learners in prison.* <http://labspace.open.ac.uk>. Pearson Asia, (2019). Retrieved 15/01/2019 from <https://www.pearson.com>.
- Pike, A., & Adams, A, (2012). Digital exclusion or learning exclusion? An ethnographic study of adult male distance learners in English prisons. *Research in Learning Technology*, 20(4), 363–376.
- Pike, A. (2014). *Prison-based transformative learning and its role in life after release.* (Thesis for Doctor of Philosophy, Open University). Milton Keynes, UK.
- Salane, F. (2008). Distance education in prisons: an educational right or a privilege; The case of “students inmates”. *Distances et savoirs. Hors série.* <http://labspace.open.ac.uk>
- Tan, M. (2015). NSW prisons prepare for smoking ban with Victorian riot fresh in the memory. *The Guardian*. Retrieved from <http://www.theguardian.com/australia-news/2015/jul/15/nsw-prisons-prepare-smoking-ban-victorian-riot>.
- Technology in Schools: Weighing the Pros and Cons. (2011, May 25). *Huffington Post*.
- Torlone F., & Vryonides M. (2016). *Innovative learning models for prisoners.* Università degli Studi di Firenze. ORCID: 0000-0003-4772-1588.
- United Nations Regional Information Centre for Western Europe, (2017). <http://www.un.org/en/development/desa/subscribe.html>. Accessed 14 February 2018.
- Vera Institute of Justice. (2019, January). *Investing in Futures Economic and Fiscal Benefits of Postsecondary Education in Prison.* Fact Sheet. http://www.georgetownpoverty.org/wp-content/uploads/2019/01/Investing-in-Futures_factsheet_EMBARGOED-UNTIL-JAN-16.pdf.
- Watts, J. H. (2010). Teaching a distance higher education curriculum behind bars. Challenges and Opportunities. *Open Learning*. 25(1), 57-64.
- Willingham, D. (2010, Summer). Have Technology and Multitasking Rewired How Students Learn?. *American Educator*. 23–28.
- Wilson, A. (2010). Goodwill and Good fortune: Obstacles and opportunities for level 2 learners in local jails. *A report to the Prisoners Education Trust.* <http://www.prisonerseducation.org.uk/>

Abstract

The higher education has been reshaped through e-learning and the digitization of teaching materials and teaching methods. Potentially, these pedagogical processes mediated by new technology ensure that distance will no longer be an obstacle to equal participation in higher education.

Although in principal universities claim to prioritize student equity in fact the incarcerated students have limited access to higher education and therefore the inequality in access to higher education is perpetuated. This paper explores deeper problems within the digitized university, education in Restorative justice practice, and society's equality of opportunity parameters. The digital revolution may be reducing opportunities for the most marginalized of students such as incarcerated students and other groups without direct internet access. The challenge is to ensure incarcerated students are not left behind in this digital age and to balance institutional prison priorities against opportunities for authentic and current learning experiences.

Key-words: digital education, imprisoned students, discrimination, ICT

Αικατερίνη Ι. Ντάφλου

Δρ Παντείου Πανεπιστημίου
Λ. Συγγρού 136, Αθήνα 176 71
Τηλ.: 6938413984
E-mail: katentaf@yahoo.gr